

Posudek bakalářské práce
Andreas Patenidis
Metaphysics and Philosophy in Selected novels of Iris Murdoch

Bakalářská práce Andrease Patenidise pojednává o metafyzice a filozofii ve vybraných románech Iris Murdochové. Z velmi rozsáhlého díla této neobyčejně plodné britské spisovatelky se práce soustřeďuje pouze na romány *Under the Net* (Pod sítí), *The Sea, the Sea* (Moře, moře), *A Word Child* (Dítě slov) a *The Bell* (Zvon). Andreas Patenidis se ve svých komentářích pokouší ukázat, jak se existenciální filozofie Gabriela Marcela a Jeana Paula Sartra a novopozitivistická filozofie Ludwiga Wittgensteina promítla do románové tvorby Iris Murdochové. Pojednat téma tak rozsáhlé a obtížné na vymezeném prostoru bakalářské práce je velice obtížné a Andreas Patenidis dlouho a svědomitě hledal optimální proporci práce. V této (již třetí) verzi práce se mu relativně podařilo propojit filozofické myšlení Murdochové s její literární praxí. Za nejcennější aspekt práce pokládám otázky, které Andreas Patenidis klade v samém závěru své práce a které se týkají vztahu náboženství a morálky: Je možné nahradit náboženství etikou? Nebo, přesněji řečeno, je možné odmítnout „doslovnou pravdu Písma“, a přesto uchovat křesťanskou morálku? Je vůbec možné v současném světě udržet pevný řád etických hodnot? To jsou jistě otázky, které míří k podstatě rozsáhlé a velmi různorodé románové tvorby Iris Murdochové.

I v této přepracované podobě však práce vzbuzuje řadu připomínek. Ta nejzávažnější se (z mého pohledu) týká metody práce. Andreas Patenidis místo literární analýzy předkládá mnoho více či méně zdařile vybraných citací ze zmíněných románů Iris Murdochové a ty pak konfrontuje s více či méně reprezentativními citacemi z jejich filozofických a etických úvah. Citace z románů i filozofických úvah jsou vytržené z kontextu a Andreasovi Patenidisi se ne vždy daří jasně a přesně určit jejich význam. Jeho komentáře jsou často příliš všeobecné a dochází v nich ke krátkému, zjednodušenému spojení filozofie a literatury. Na s. 8- 9 například nalezneme celkem čtyři krátké citáty z románu *Under the Net*, v nichž Jake Donaghue mluví o svém příteli Peterovi O' Finneyovi (krátce nazývaném Finn). Nemyslím si, že Jake se na prvních stránkách románu pokládá za střed

vesmíru (the Cynosure of universe), jak tvrdí Andreas Patenidis, tím méně si myslím, že zmíněné citace „silně připomínají Nietzschea a Kanta“ (s.9). V mém čtení je Jake daleko složitější postavou a nemůže být takto redukován na filozofické floskule. Začátek románu *Under the Net* je plný skvělého slovního i situačního humoru, který připomene spíš Kingleyho *Amise* než Nietzschea či Kanta.

Myslím, že tento sklon k redukci skvělého a ironického literárního textu na nepřiliš přesvědčivě doložený filozofický substrát je hlavním problémem celé této práce. Andreas Patenidis podle mého názoru vlemi podceňuje schopnost Iris Murdochové portrétovat často bezvýznamné lidi způsobem, který je neodolatně komediální, přesně odpozorovaný a při tom lidsky jímavý. Nemám na mysli jenom skvělou vstupní scénu románu *Under the Net*, ale stejně zdařilý začátek románu *Dítě slov*. Ve vtipné, svižně a ironicky psané zkratce se na prvních stránkách knihy dozvíme, že Hilary Burde je jednačtyřicetiletý starý mládenec, který bydlí v dost nuzném bytě v Bayswateru a z finančních důvodů má podnájmeníka Christophera Cathera. Christopher je „nezaměstnaný génius“, je mu něco přes dvacet, vlasy má až na ramena, holduje drogám, buddhistické filozofii, happeningům, vlastní hudbě, jeho život se z velké části odehrává na podlaze, neplatí pravidelně činži ani telefonní účty, je to zkrátka podnájemník dosti obtížný. Se suverénní jistotou zachycuje Murdochová i další aktéry budoucího děje. Dozvíme se, kde přesně leží byt Freddieho a Laury Impiattových, několika tahy pera Murdochová stvoří skvělý portrét homosexuála Cliffora Larra, s nímž se Hilary Burde pravidelně schází na večeři, dozvíme se vše potřebné o Hilaryho sestře Crystal, o jejím nájemníkovi Arthurovi Fischovi, dozvíme se, jak tyto postavy bydlí a co jedí k večeři. Tyto detaily nejsou jen popisné, mají charakterizační funkci, jsou psychologickým a sociálním komentářem. Malý, špinavý, přecpaný byteček, v němž to neustále páchne, protože se ucpává odpad, není pro Hilaryho domovem, ale „strojem na spaní“, a když jej Murdochová popisuje, vypovídá cosi velmi podstatného o Hilaryho vnitřním životě.

Andreas Patenidis píše o panu Osmandovi, který spasil Hilaryho tím, že byl jeho mentorem, objevil jeho lingvistický talent a pomohl mu dostat se na Oxfordskou univerzitu. Správně připomíná, že přes své jazykové nadání, neumí Hilary jazyka používat ke komunikaci. Zároveň však podle mého soudu podceňuje ty důležité aspekty

románu *Dítě slov*, které už nemají co dělat se ztrátou Boha, ale s docela obyčejnou lidskou realitou, v níž je Hilarymu dáno žít. Hilary Burde je nejen nemanželský syn, který nikdy nepoznal svého otce, ale jeho matka se živila prostitucí a zemřela, když bylo Hilarymu sedm let. Vychovávala ho teta, zlomyslná, nevzdělaná žena. Hilary se ocitl v sirotčinci, kde ho nikdo neměl rád, zatímco jeho sestra Crystal a teta pobíraly sociální podporu. Není divu, že Hilary překypoval hněvem, z hloubi duše se naučil nenávidět nikoli jenom společnost, ale celý vesmír. Stal se z něho vlastně dětský „rozhněvanec“, nenáviděl svět, nenáviděl muže, kteří se vyspali s jeho matkou, měl pocit, že byl obětován, dětství se mu jevilo jako nejčernější období jeho života. Později nesnášel, když ho lidé litovali, nesnášel shovívavost slušných lidí, nesnášel náboženství, které mu tito lidé nabízeli jako lék. Není divu, že víc než Kristus ho dojímalala zvířata. Jednou ho tlapkou pohladil pes a toto bezděčné líaskyplné „psí“ gesto pro něho znamenalo víc než Bůh. Posléze Hilary začal bít lidi, ničil věci, otrhával ve veřejném parku tulipány, byl několikrát před soudem pro mladistvé a v blázinci.

Myslím, že všechny tyto „detaily“ velmi výmluvně vypovídají o tom, proč byl „bezbožný“. „A godless character“ říká Andreas Patenidis, a vzápětí tvrdí, že Hilary „lost his moral guidance through his immoral relationships“ (s. 31). Zmíněné „detaily“ naznačují, že těch důvodů, proč Hilary ztratil smysl pro morálku, bylo víc. Andreas Patenidis je nebere v úvahu, což z mého hlediska velmi snižuje přesvědčivost jeho práce. *Dítě slov* není sociální román, ale abstraktní úvahy o dobru a zlu opravdu nevysvětlují všechno a nezmínit kontext, o němž Murdochová výslovně podává ve svém románu zprávu, znamená nedocenit ji jako spisovatelku.

Za velmi problematické a zjednodušující pokládám rovněž obecný úvod knihy (nepaginové stránky a zvláště s. 1-4).

Problematické jsou i hodnotící soudy v práci obsažené. Andreas Patenidis sice v práci prohlašuje, že prózy I. Murdochové z padesátých letch převyšují její pozdější práce, ale neříká proč. Za nejlepší pokládá román *Under the Net*, a to zřejmě proto, že tento román pod vlivem Wittgensteinova slavného Traktátu, „zkoumá síť jazyka“ (s. 40). Na druhé místo staví román *The Sea, the Sea*, a to hlavně proto, že román obsahuje „eskalaci již zavedených filozofických pojmů“ a znaky buddhismu (s. 40-41). Ale k vyslovení

takových kategorických hodnotících soudů je třeba znát celé dílo Iris Murdochové, jinak postrádají váhu. Co třeba román *The Sandcastle*? Nebo velmi pozoruhodný román *A Fairly Honourable Defeat*? Co *The Black Prince*? Nebo třeba *The Philosopher's Pupil* a další? Neméně znepokojující je, že hodnotící soudy Andrease Patenidise se opírají především o to, do jaké míry zmíněné romány vycházejí z filozofických tezí. Ale to je nepřijatelné hledisko literárního hodnocení. Propojení literatury a filozofie je jistě určujícím znakem mnoha románů Iris Murdochové, ale tato okolnost sama o sobě nemůže být základem kritického hodnocení. Mnohdy pravý opak je pravdou: čím více filozofie romány Iris Murdochové obsahují, tím menší hodnotu někdy mohou mít (to je alespoň podle mého soudu případ románů *The Philosopher's Pupil* nebo *The Book and Brotherhood*). Hodnocení je ve výsledku (alespoň do jisté míry) věcí názoru, ale přesvědčivost hodnotící argumentace je vždycky podstatnější než výsledný soud. Právě tato argumentace mi v práci schází. Nevytýkal bych nikdy Andreasu Patenidisovi, že na ten či onen román má jiný názor než já. Ale vytýkám mu, že v jeho práci jsou hodnotící soudy bez přesvědčivých hodnotících argumentů.

Zarážející je i to, že v práci je uvedena pouze kniha *Metaphysics as a Guide to Morals*, ale Andreas Patenidis opomíjí její dřívější etické studie jako například esej *The Sovereignty of Good Over Other Concepts* nebo její literárně-filozofický esej *Against Dryness*.

Problematická je konečně i jazyková podoba Patenidisovy práce. Proč „philosophical quarries“ na nepaginované straně úvodu (I. Introduction)? Co znamená „gather possession“ (s. 4)? Proč „letter“ (s.5)? Co je to „wild-goose chaise“ (s. 8)? Proč formulace typu „the reader can feel Jake's constant *méconstance* and he is literarily, rain or shine, pursuing *his* own needs“ (s. 10) a pod? Citované úryvky někdy neodpovídají uvedené paginaci. Na s. 11 se mi nepadřilo najít pasáže citované v poznámkách 24 a 25.), atd., atd.

Přes tyto a další zjevné nedostatky práce doporučuji ji k veřejné obhajobě. Hodnocení práce bude záležet na průběhu obhajoby. Předběžně navrhuji hodnocení dobře.

Prof. PhDr. Martin Hilský, CSc

V Praze 31. 8. 2011

